

1979, 28. prosince – Sdělení VONS č. 158 „Podrobná zpráva o pravomocném odsouzení šesti signatářů Charty 77 a členů VONS“ o odvolacím jednání s Otkou Bednářovou, Václavem Bendou, Jiřím Dienstbierem, Václavem Havlem, Danou Němcovou a Petrem Uhlem u Nejvyššího soudu ČSR, který zamítl všechna odvolání, a o policejním zásahu proti zájemcům o účast na procesu, v příloze výtah ze závěrečných řečí obžalovaných a seznam osob zadržovaných v průběhu odvolacího jednání.

20. prosince 1979 se konalo před Nejvyšším soudem ČSR veřejné zasedání, které projednalo odvolání šesti signatářů Charty 77 a členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných proti rozsudku Městského soudu v Praze. Po více než šestnáctihodinovém řízení zamítl senát za předsednictví JUDr. Marie Dojčárové odvolání jako nedůvodné a potvrdil rozsudek soudu první instance, jímž byli obžalovaní uznáni vinnými z trestného činu podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2, písm. a, b. tr. z. a odsouzeni: Petr Uhl k 5 rokům odnětí svobody ve II. nápravně výchovné skupině, Václav Havel ke 4 a půl rokům odnětí svobody, Václav Benda (mluvčí Charty 77) ke 4 rokům odnětí svobody, Otta Bednářová a Jiří Dienstbier (mluvčí Charty 77) ke třem rokům odnětí svobody (všichni v I. nápravně výchovné skupině) a Dana Němcová ke 2 rokům odnětí svobody s podmíněným odkladem na 5 let (viz sdělení č. 144 a 153)¹. Dále senát vyhověl odvolání prokurátora ohledně trestu propadnutí věcí a rozhodl, že většina věcí zabavených při domovních prohlídkách (psací stroje, písemnosti, poukázky tuzexových korun atd.) propadá státu.²

Veřejného zasedání se směli zúčastnit pouze nejbližší příbuzní obžalovaných, z toho Jan a Jiří Bednářové, Kamila Bendová, Olga Havlová, Ivan Havel a Anna Šabatová ml. jako odvolatelé. Generální prokuraturu zastupoval JUDr. Baláš³, obhajobu JUDr. Klouza (O. Bednářová), JUDr. Lindner (P. Uhl), JUDr. Lžičař (V. Havel), JUDr. Němeček (D. Němcová), JUDr. Radvan (V. Benda), JUDr. Tichý (J. Dienstbier).⁴

Ihned po zahájení zasedání vznesli Petr Uhl a Václav Benda námitku pro podjatost prokurátora s odůvodněním, že prokurátor Generální prokuratury ČSR JUDr. Baláš rozhodl jak o uvalení, tak o prodloužení vazby, což odporuje § 71 tr. ř., podle kterého může dvouměsíční vazební lhůtu prodloužit pouze nadřízený prokurátor, resp. že prokurátor JUDr. Baláš se v celé záležitosti zcela neúměrně exponoval (rozhodl o vzetí do vazby a jejím prodloužení, vedl dozor nad vyšetřováním, účastnil se hlavních líčení). Po poradě senátu byla námitka zamítnuta s tím, že prokuratura představuje monolitní orgán a soud je nezávislý. V průběhu zasedání vznesl též na příkaz mandantů a jménem všech obhájců advokát Otty Bednářové JUDr. Klouza námitku pro podjatost senátu vzhledem k účasti jeho členů při projednávání některých případů, které byly předmětem sdělení VONS. Po asi hodinovém přerušení předseda Nejvyššího soudu ČSR rozhodl podle § 31 tr. ř., že námitka není důvodná.

Při podání zprávy o stavu věcí, provedené zběžně a mnohdy nepřesně předsedkyní senátu, soud zcela pominul skutečnost, že hlavní líčení před městským soudem se nezabývalo věcným důkazním řízením, tj. prokazováním objektivní a subjektivní stránky údajné trestné činnosti (např. ani jedno sdělení VONS nebylo čteno v plném znění). Četným návrhům a žádostem obžalovaných a advokátů o provedení důkazního řízení objektivním a důkladným rozborem jednotlivých složek spisu nebylo vyhověno, naproti tomu byl přijat názor prokurátora, že dokazování se vymyká kompetenci odvolacího řízení. Soud též zamítl návrh Jiřího Bednáře, aby byl jako svědek vyslechnut vydavatel francouzské mutace časopisu *Listy Jean-Jacques Marie*, který přijel do Československa dosvědčit, že články některých obžalovaných publikoval v *Listech* bez jejich svolení.⁵

V závěrečné řeči se prokurátor JUDr. Baláš zaměřil výhradně na politický aspekt celé záležitosti, obžalované označil za nepřátele společenského a státního zřízení a navrhl odvolání zamítnout. Trestní postih signatářů Charty 77 a členů VONS označil za výraz nezadatelného práva státu hájit svůj ekonomický systém adekvátními prostředky, přičemž se odvolával na příslušná ustanovení Charty OSN.

Obhájci se ve svých řečech zabývali především nedostatečností důkazního materiálu, neúplností důkazního řízení (opětovně zdůrazňovali, že se soud nezabýval konkrétním obsahem sdělení VONS, že nebyli slyšení původně navrhovaní svědci apod.), porušením zásady individualizace, zásady identity skutku (dle § 177 a § 220 tr. ř.), porušením presumpce nevinu atd. Požadovali pro své mandanty zproštění viny v plném rozsahu.

Po obhájcích vyjádřili stručně svůj názor odvolatelé. Např. manželka Petra Uhla Anna Šabatová se zmínila o spontánním nesouhlasu pokrokové světové veřejnosti s pražským procesem. Mimo jiné sdělila senátu, že v pařížském divadle Cartoucherie se konalo divadelní představení, jehož scénářem je záznam hlavního líčení před městským soudem v Praze, tak jak jej po paměti zaznamenali někteří příbuzní obžalovaných.⁶

Podstatné myšlenky závěrečných řečí obžalovaných přinášíme v příloze. Od časného rána se před soudní budovou v Praze na Pankráci shromáždilo na 60 přátel obžalovaných, kteří se marně dožadovali vstupu do soudní síně. Několik minut po zahájení veřejného zasedání je začali příslušníci Veřejné bezpečnosti rozhánět. Nejprve vyzývali k rozchodu s odůvodněním, že „všechny vstupenky jsou už vydané a tady překážíte provozu na chodníku“. Na námítky, že po chodníku stejně nikdo neprochází, reagovali příslušníci VB tím, že čekající začali vytlačovat. Protože přátelé obžalovaných odcházeli podle názoru VB patrně příliš pomalu, jelo podél nich krokem policejní auto, z něhož megafon vyzýval: „Občané, rozejděte se, toto shromáždění je protizákonné.“

V průběhu dne bylo zadrženo více než 20 osob (seznam uvádíme v příloze), přičemž Milan Balabán, Rudolf Battěk (člen VONS), Jiří Gruntorád, Karol Sidon, Andrej Stankovič (člen VONS) a Julius Tomin byli odvezeni do Žehušic u Čáslavi a v pozdních nočních hodinách po výslechu rozvezeni po různých místech středních Čech, aby pak putovali 6 až 15 km k nejbližšímu vlaku.

Ze zahraničních hostů byli zadrženi Jean-Jacques Marie, který přijel svědčit k soudu, dále členové oficiální francouzské delegace, zástupci Amnesty International a zástupci Mezinárodní federace demokratických právníků. Např. již dopoledne intervenovali

pan Mills⁷ ze Sdružení demokratických právníků a pan Goldmann z Amnesty International na ministerstvu spravedlnosti ohledně odvolacího řízení. Tajemník ministerstva spravedlnosti je ujistil, že příslušný pracovník Nejvyššího soudu jim umožní účast na procesu. Před soudní budovou však byli oba zadrženi, a zatímco pana Millse posléze policisté s omluvou propustili, pana Goldmanna okamžitě vyhostili z ČSSR.⁸ Také někteří další zástupci světové demokratické veřejnosti byli z ČSSR vyhoštěni jen proto, že se pokusili účastnit na procesu s čs. obhájci lidských práv.⁹

Příloha I.

Přikládáme záznam některých myšlenek ze závěrečných řečí obžalovaných. Při citacích si nečiníme nárok na přesnost, byly zaznamenány pouze na základě vyprávění účastníků veřejného zasedání.

Petr Uhl v závěrečné řeči zásadně odmítl způsob vedení hlavního líčení: „Soud první instance zcela nedbal zásady ústnosti. Důkazy se neprováděly. Předseda senátu JUDr. Kašpar ‚konstatoval‘ svazek. Např. kardinální důkazní materiál, svazek č. 17 – sdělení VONS – nebyl vůbec čten. Neznám termín ‚konstatování‘ důkazů, důkazy se mají provádět.“ Dále Petr Uhl uvedl konkrétní situace, kdy byl zkrácen o možnost obhajoby (nevyslechnutí svědka Jean-Jacques Marieho, přerušování závěrečné řeči apod.), a poukázal na nepřesnosti v rozsudku. Na závěr Petr Uhl řekl: „JUDr. Baláš posunul svým výkladem toto řízení do politické roviny. Je dobré, že cítí potřebu podat vysvětlení, proč se vůbec soudí podle § 98. JUDr. Baláš uvedl, že Závěrečný akt Helsinské konference je třeba považovat za celek a že nelze vytahovat jednu z částí dohody. Ale právě se používá proti nám, když se vytrhují lidská práva. Zmínil se též o ekonomické chartě OSN,¹⁰ k tomu lze jen dodat, že žádný dokument OSN nelze vykládat proti jinému dokumentu OSN, např. proti mezinárodním paktům o lidských právech. Na konec bych chtěl říci, že pocituji radost z mezinárodní solidarity, která se nás týká.“

Václav Havel doplnil obhajobu přednesenou u hlavního líčení před městským soudem mimo jiné těmito slovy: „Jak patrně, ani

jediná ze základních skutečností, o které se rozsudek opírá, není dokázána. Údajné nepřátelství je dokazováno tím, že jsme se kriticky vyjadřovali k orgánům StB, prokuraturám, soudům. Tyto orgány jsou identifikovány se státním zřízením. Ale těžko někdo bude souhlasit s tím, že dr. Husáka mučilo socialistické státní zřízení, to udělaly konkrétní osoby... Pokud jde o hlavní líčení, mám k němu výhrady hlavně proto, že v něm nešlo o odhalení pravdy, ale o naše co nejrychlejší odsouzení. Není náhoda, že rozsudek je zmatečný. Žádám vás, abyste zrušili tento rozsudek, kterým právem vyvolává nesouhlas a odpor...“

Václav Benda kromě toho, že upozornil na řadu nedostatků, které se objevily již při vyšetřování (obhájci nebylo umožněno účastnit se výslechu svědků, byly kladeny kapciózní otázky atd.), se zabýval politickým dopadem procesu se členy VONS: „Toto je bohužel politický proces. I kdybych si toho nebyl vědom od začátku, tak by mě o tom přesvědčily články v novinách i řeč pana prokurátora. Nutno hodnotit i politický dopad rozsudku. Senát by si měl uvědomit, že VONS veřejně poukazoval na nespravedlivé odsuzování lidí do vězení za veřejné projevy jejich přesvědčení. Nastala paradoxní situace. My jsme nyní sami byli odsouzeni za veřejné projevování svého přesvědčení. Rozsudek tím jenom potvrdil oprávněnost činnosti VONS. Rozsudek ohrozil mezinárodní zájmy republiky a její sociální a státní zřízení více, než bychom to kdy mohli učinit my.“

Otka Bednářová v závěrečné řeči řekla: „Opakuji, že se necítím naprosto ničím vinna. Nemohu přijmout trest ani denní, natož tříletý, který mi byl uložen u soudu prvního stupně. U městského soudu jsem chtěla vysvětlit motivaci svého jednání – to mi nebylo umožněno, tak chci zde znovu opakovat svou zkušenost. Poznala jsem při veřejných rehabilitačních procesech v šedesátých letech, jak bývalí svědci z procesů padesátých let odvolávali své výpovědi a soudci litovali svých rozsudků, a jak všichni říkali, že tehdy o žádné nezákonnosti nevěděli. V padesátých letech, bohužel, padly i rozsudky smrti: Clementis, Slánský aj. Slíbila jsem si, že už nikdy nebudu nečinně přihlížet nespravedlnostem. Neomluvalo mě ani to, že jsem tehdy byla mladá, bylo mi tehdy 23 let, ani to, že

mlčela celá společnost. Proto jsem později podepsala Chartu 77. V duchu poslání Charty 77 jsem jednala, a proto dnes stojím před soudem ... Tento proces je veden proti čestným lidem, jsme osočováni z nepřátelství, my jsme však jednali v nejlepším úmyslu. Opět mám pocit, že je předem rozhodnuto...“

Jiří Dienstbier v závěrečné řeči mj. řekl: „JUDr. Baláš citoval čl. 34 Ústavy – příznačně citoval jen část tohoto článku. Jde totiž o to, že každý občan je povinen dbát nejen státu, ale i společnosti pracujících. To už je trochu něco jiného ... Sebekontrola mocenských orgánů neexistuje bez veřejné kontroly, to je dokázáno procesy 50. let, viz případ Slánského, Husáka, Urválka.¹¹ Nikdo si nemůže činit nárok na neomylnost ... Pojem ‚reálný socialismus‘ napovídá, že naše společnost není dokonalá a jde tedy o to, jakými cestami se bude dál ubírat. Vzájemný respekt rovnoprávných občanů, vyjádření názoru je cesta dialogu, odsouzení do vězení je cesta násilí ... Na posledním plénu ÚV KSČ řekl generální tajemník, že vnitropolitická situace je u nás příznivá; pak by neměl být problém propustit všechny politické vězně ... Účelem trestu je napravit pachatele – mě ale nikdo dosud o žádné vině nepřesvědčil. Myslí si snad soud, že mám dojít k názoru, že je nejlepší mlčet? Tato zem nepatří jen mocenským orgánům, ale i nám, kteří do toho taky máme co mluvit.“ Na konci závěrečné řeči se Jiří Dienstbier zmínil o stém výročí narození Stalina: „Stalinův odkaz by měl být založen mezi fosilie, kam dávno patří.“

Dana Němcová: „Jedna z mých pohnutek k činnosti ve VONS byla solidarita s mladými lidmi, kteří se necítili vinnými, a přesto byli odsouzeni pro nepřátelský postoj k republice. My jsme také označeni za nepřátele a za nás se staví naši přátelé a demokratická světová veřejnost. Tento ohlas se nedá organizovat ani zastavit a dosahuje takových rozměrů, že VONS byl např. přijat do Mezinárodní federace pro lidská práva s poradním hlasem v OSN“.¹²

Příloha II.

Uvádíme seznam čs. občanů zadržených v den veřejného zasedání 20. prosince 1979. S největší pravděpodobností není seznam úplný.

Rudolf Battěk (člen VONS) – převezen do Žehušic u Čáslavi

Milan Balabán – převezen do Žehušic

Pavel Balač – zadržen 48 hodin, ostříhán

Pavel Šmída – zadržen 48 hodin

Naďa Cachová

Radek Doupovec

Dáda Fajtlová

Jiří Gruntorád – převezen do Žehušic

Martin Hybler, člen VONS

Tomáš Liška

Olga Rychtářová

Karol Sidon – převezen do Žehušic

Andrej Stankovič – člen VONS, převezen do Žehušic

Anna Bednářová

Julius Tomin – převezen do Žehušic

Lukáš Tomin

Zdena Tominová – mluvčí Charty 77

Petr Tomíšek – zadržen 48 hodin, ostříhán

Věra Vránová

Informace o Chartě 77, r. 2, 1979, mimoř. č., s. 5–8.

POZNÁMKY

- ¹ Dokumenty č. 145 a 154. K případu Petra Uhla a spol. viz dále mimořádné sdělení VONS ze 30. 5. 1979, dokument č. 114, sdělení VONS č. 115, 118, 128, 129, 137, 141, 142, 143, 156, 205 a 376, dokumenty č. 116, 119, 129, 130, 138, 142, 143, 144, 157, 206 a 379, a dokumenty č. 1143, 1152, 1153, 1163 a 1164.
- ² Rozsudek vyneseny senátem Nejvyššího soudu ČSR složeným z předsedkyně JUDr. Marie Dojčárové a soudců JUDr. Miloše Jestřába, CSs.,

a JUDr. Adolfa Serafina je uložen in: MS v Praze, soudní spis k případu Petra Uhla a spol. (spis. zn. 1 T 23/79) uložený jako příloha rehabilitačního spisu, spis. zn. Rt 419/90; též ABS, vyšetřovací spis k případu Petra Uhla a spol. (Václav Benda a spol.), sign. ZV 485; též NA, Správa Sboru nápravné výchovy, vězeňský spis Petra Uhla, zákł. č. 6196; též LP, Sb. VONS, inv. č. 310, sign. I/9, kart. 51; rozsudek byl publikován in: BLAŽEK, Petr – BURSÍK, Tomáš (eds.): *Pražský proces 1979. Vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*. Dokumenty, Praha 2010, s. 213–219.

³ Celým jménem Jan Baláš.

⁴ Celá jména obhájců jsou: Jiří Klouza, Milan Lindner, Josef Lžičář, Miroslav Němeček, Martin Radvan a Luboš Tichý.

⁵ Prohlášení Jeana Jacquese Marieho pro odvolací soud se členy VONS, přebírající odpovědnost za publikování jejich článků ve francouzské edici Listů, bylo publikováno in: *Informace o Chartě 77*, r. 2, 1979, mimoř. č. prosinec), s. 8.

⁶ Scénická rekonstrukce hlavního líčení u Městského soudu v Praze se členy VONS byla připravena z iniciativy Mezinárodní asociace na obranu ve světě pronásledovaných umělců (Association internationale de défense des artistes victimes de la répression dans le monde, AIDA). Podkladem pro ni se stal záznam přelíčení, který bezprostředně po jeho skončení zrekonstruovali někteří zúčastnění příbuzní obžalovaných (na počátku roku 1980 vyšel tento záznam doplněný o některé dokumenty ve francouzském překladu v pařížském nakladatelství Maspero). Inscenaci připravila skupina divadla Théâtre du Soleil vedená Arianou Mnouchkinovou, režíroval ji Patrice Chéreau. Za hvězdného obsazení (Simone Signoretová, Yves Montand) měla premiéru v předvečer odvolacího jednání 19. prosince 1979 v sále La Cartoucherie ve Vincennes na okraji Paříže.

Pařížské představení bylo záhy přeloženo do němčiny a 9. února 1980 uvedeno v Mnichově v prostorách starého tramvajového depa. Inscenaci natočila západoněmecká televizní stanice WDR. V režii Patrice Chéreaux v něm opět účinkovala Simone Signoretová, která představovala Ottu Bednářovou, Yves Montand tentokrát zasedl do lavice určené pro návštěvníky procesu. Potlesk sklidil Pavel Kohout v roli Václava Havla, když pronesl část Havlovy závěrečné řeči v češtině. Záznam představení byl vysílán 13. února prvním programem západoněmecké a druhým programem rakouské televize, které bylo možno sledovat v západních a jižních Čechách. Rekonstrukci procesu uskutečnil též na začátku prosince 1980 švýcarský výbor AIDA ve francouzsky vysílající švýcarské televizi. Rozhlasovou verzi rekonstrukce procesu vysílala 5. dubna 1980 pod názvem „Soud nad šesti“ česká redakce Svobodné Evropy. V roli Václava Bendy v ní vystoupil Karel Kryl, na úvod pořadu byl přečten text spisovatele Milana Kundery. Ke scénické rekonstrukci viz především PAŽOUT, Jaroslav: Špatně uta-

jený proces. Proces s VONS a jeho ohlas ve světě: disidenti před soudem, soudci na divadelní scéně, *Dějiny a současnost* 26, 2004, č. 6, s. 36–39; dále BŘEŇOVÁ, Martina: Solidarita s Ferdinandem Vaňkem, *Divadelní revue* 15, 2004, č. 3, s. 14–16.

Z celé řady článků věnovaných různým provedením scénické rekonstrukce procesu viz např. komentář Angely Nackenové nazvaný „Selten war Theater der Realität so nah. Der Prager Prozeß 1979“, který vyšel 15. 2. 1980 v deníku *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Publikován byl in: PAŽOUT, Jaroslav: Ohlas na perzekuci členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v roce 1979 (edice dokumentů), *Sborník archivních prací* 55, 2005, č. 1, s. 264–265; viz též např. záznam německého provedení inscenace *Prager Prozess '79*. Szenische Rekonstruktion des Prager Geheimprozesses gegen die Gruppe VONS nach Gedächtnisprotokollen, Düsseldorf 1980.

⁷ Celým jménem John Platts-Mills.

⁸ Rakouský pozorovatel Amnesty International na hlavním líčení u Městského soudu v Praze i na odvolacím jednání u Nejvyššího soudu ČSR Henry Goldmann byl vyhoštěn do Spolkové republiky Německo. Proti jeho vyhoštění protestovalo vedle mezinárodního sekretariátu Amnesty International i rakouské velvyslanectví. To poukazovalo mj. na skutečnost, že Goldmann do Československa přijel z Rakouska, a byl přitom vyhoštěn do SRN. Viz rozhovor Prokopa Tomka s Henrym Goldmannem publikovaný in: TOMEK, Prokop: Rozhovor se členem Amnesty International Henrym Goldmannem o jeho cestách na pražské procesy na konci 70. let a dokumentace k jeho činnosti ve prospěch československých vězňů svědomí, in: Jaroslav Pažout (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989*. Sborník grantového projektu č. 2, Praha 2008, s. 137. Zde jsou též publikovány zprávy o obou cestách Henryho Goldmanna na soudní jednání se členy VONS a dopis generálního tajemníka Amnesty International Martina Ennalse ministru spravedlnosti ČSR Janu Němcovi ze 7. 1. 1980 obsahující protest proti zacházení s Henrym Goldmannem.

⁹ Pod základním textem sdělení byla publikována poznámka redakce Informací o Chartě 77 tohoto znění: „*Další členové francouzské delegace, kteří byli vyhoštěni*

– Marcel Berger, předseda Svazu francouzských matematiků

– Elizabeth Guyot, advokátka

– Paul Thibaud, redaktor časopisu *Esprit*, který byl zadržen 49 hodin v CPZ [cele předběžného zadržení] a poté také vyhoštěn

Vízum do Československa žádali a neobdrželi: Yves Montand, herec, Claude Roy, spisovatel, Pierre Emmanuel, předseda PEN-klubu, Gary Low-Beer, psychiatr.“

K průběhu odvolacího jednání u Nejvyššího soudu ČSR viz např. text „Odvolací řízení s Petrem Uhlem, Václavem Havlem, Václavem Bendou,

Ottou Bednářovou, Jiřím Dienstbierem a Danou Němcovou“. LP, Sb. VONS, inv. č. 310, sign. IV/4, kart. 52.

- ¹⁰ Podle Petra Uhla se jedná o omyl, neboť žádná ekonomická charta OSN neexistuje a on o ní tedy nemohl mluvit. Viz rozhovor Jaroslava Pažouta s Annou Šabatovou a Petrem Uhlem, 17. 6. 2010.
- ¹¹ Myšlen byl prokurátor a soudce Josef Urválek, který se výrazně angažoval v politických procesech 50. let.
- ¹² K přijetí VONS do Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH) viz dokumenty č. 1140, 1144 a 1146.